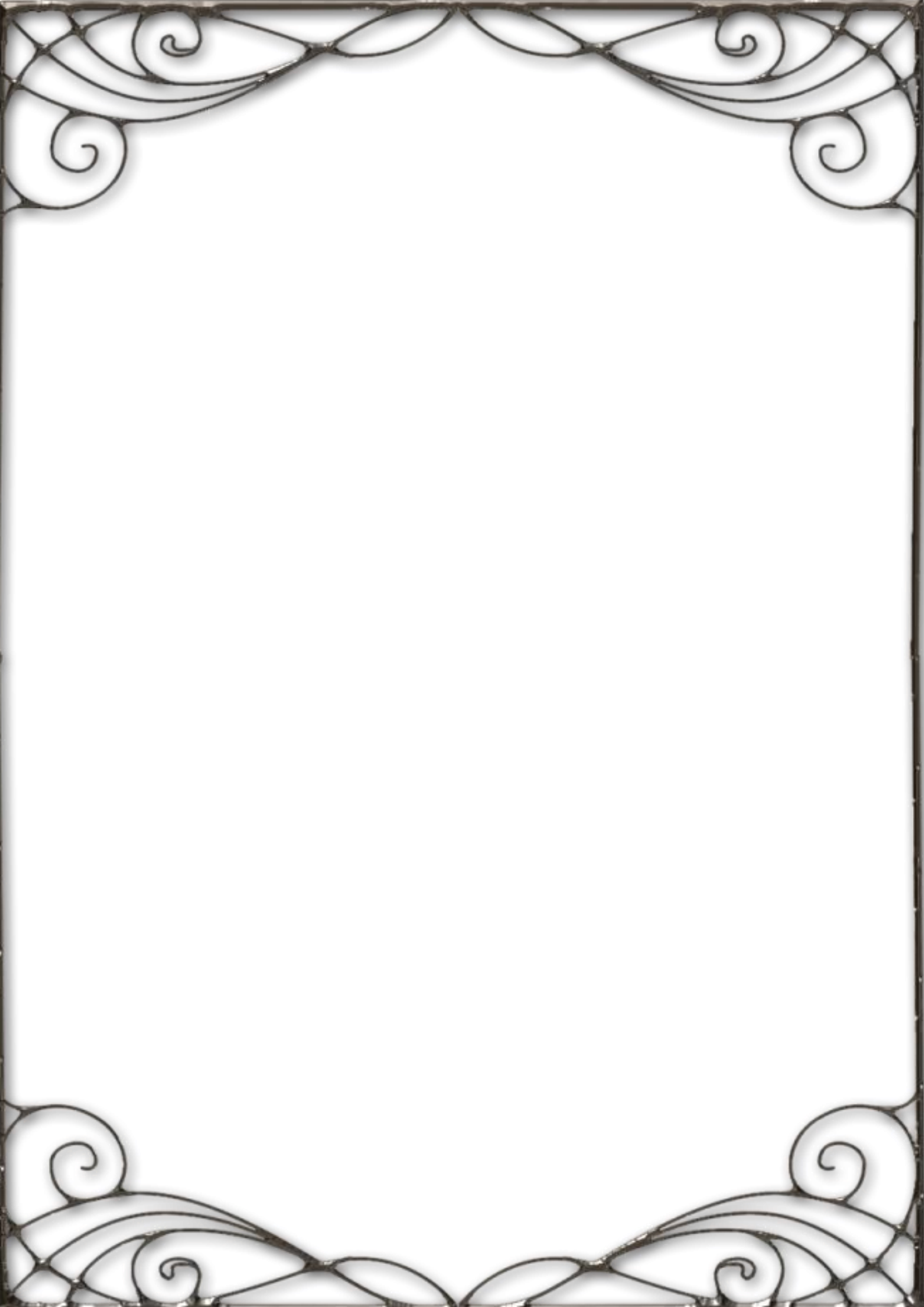

Управління освіти
військово-цивільної адміністрації міста Торецьк
Міський методичний кабінет
Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 9

**ОПИС ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ
ЗА ТЕМОЮ:
«Особливості девіантної поведінки дітей та форми
роботи з ними»**

ППД практичного психолога
закладу загальної середньої
освіти I-III ступенів № 9
військово-цивільної адміністрації
міста Торецьк Донецької області
Унгурян Лариси Георгіївни
Куратор від ММК
Клініна Марія Вікторівна

Торецьк-2018

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

1.Прізвище, ім'я, по батькові

Унгурян Лариса Георгіївна

2.Освіта повна вища

3.Повна назва вищого навчального закладу, який закінчив,
рік закінчення Гуманітарний інститут НВЦ «Людина»
(м.Херсон),

1997 рік

4.Спеціальність за дипломом «Психологія»

5.Місце роботи, адреса, контактний телефон заклад загальної середньої освіти I-III
ступенів № 9 військово-цивільної адміністрації міста Торецьк Донецької області

6.Посада практичний психолог

7.Педагогічний стаж 27 років

8.Кваліфікаційна категорія вища кваліфікаційна категорія

9.Звання немає

10.Нагороди

11.Проблема, над якою працює автор «Особливості девіантної поведінки дітей та
форми роботи з ними»

12.Наявність друкованих робіт з теми досвіду немає

РОЗДІЛ І. Опис передового педагогічного досвіду.....4-7

РОЗДІЛ ІІ. Навчально-методичне забезпечення ППД.....8-60

2.1. Матеріали для роботи з батьками (додаток 1).....8-19

2.2. Матеріали для роботи з учителями (додаток 2).....20-46

2.3. Матеріали для роботи з дітьми (додаток 3).....47-60

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 61-63

Обґрунтування актуальності досвіду, його практична значущість.
Проблема девіантної поведінки та її корекції завжди була важливою

у педагогіці, психології, кримінології, але останнім часом вона набуває масового характеру.

У період різких переломів у суспільстві часто порушується єдність буття і свідомості. Розмитість норм, ослаблення соціальної регуляції спотворює духовні і культурні підвалини, що стає підґрунтям для девіантної поведінки.

Останнім часом проблема спілкування з "важкими дітьми" стала надзвичайно актуальною. Відбувається це тому, що чисельність "важких дітей" неухильно зростає. Вони йдуть з батьківського дому, ніде не навчаються і не працюють, крадуть, вживають алкоголь і наркотики, або ж, навпаки, замикаються у чотирьох стінах свого будинку, майже не виходять на вулицю і цілими днями просиджують за комп'ютером, нічим не цікавлячись і нічого не читаючи, подорожують по "Інтернету" або грають у комп'ютерні ігри. Якщо в минулі роки "важкими дітьми" ставали переважно підлітки, то тепер діти потрапляють в дану категорію нерідко вже у віці 6-11 років.

"Важкі діти" постійно прагнуть звернути на себе увагу, а потім, домігшись свого, доводять дорослих до роздратування чи відрази до себе. Дивності в поведінці "важких дітей" викликають у педагогів, вихователів та батьків страх, що вони можуть з ними не впоратися, здатися смішними і безпорадними у своїх виховних зусиллях.

Відхилення поведінки від норми називають також аномальною, асоціальною, антисоціальною, девіантною, неправильною, зіпсованою, деліквентною. Всі ці назви говорять про одне: поведінка дитини не відповідає прийнятій нормі, тобто є аномальною, або відхиляється. Саме тому основним напрямком своєї роботи вбачаю впровадження заходів, які сприяють встановленню довірливих стосунків між дітьми, батьками та педагогами.

Фахівці зазначають, що у всіх випадках відзначається зростання емоційної напруги, яка характеризується виходом за нормальні межі почуттів, емоцій, переживань дітей. Напруженість веде до втрати почуття реальності, зниження самоконтролю, нездатності правильно оцінювати свою поведінку. Під впливом емоцій дитина, як і дорослий, перестає контролювати свої вчинки, здатна на безрозсудні дії.

Девіантна поведінка - майже завжди результат неправильного виховання. Неправильне виховання - це і виховання недостатнє, і виховання надмірне. Його характеризують два основні стилі: тепличної опіки та холодного знехтування.

Девіантна поведінка небезпечна не порушеннями дисципліни, навіть значні порушення порядку можна пережити. Справа в наслідках. Поведінка, що відхиляється, дуже істотно впливає на формування характеру, який визначає все майбутнє життя людини. Якщо таку поведінку вчасно не зупинити і не підправити, то суспільство отримає неврівноваженого, морально незрілого, схильного до різних впливів громадянина. До 12 років особливо інтенсивно йде становлення духовного, соціального і тілесного в людині. У цей період відбувається відбиток в собі внутрішнього образу дій і зовнішньої поведінки дорослих людей. Як поводять себе дорослі - так і дитина. Дитина всією душею та зором своїм відкрита для того, щоб брати приклад з дорослих.

Суспільство висуває до дитини певні норми і вимоги. Їх потрібно навчитися дотримуватися. А до цього поки що є лише два шляхи: або влаштувати так, щоб

дитина сама захотіла виконати ту чи іншу норму поведінки, або примусити її. Перший шлях достатньо ефективніший, але і важчий. Другий легший, але більш небезпечний: дія за примусом зникає разом з дією самого примусу. Чи буде дитина дотримуватися норм без цього - невідомо. Третій шлях теж відкрито. Він швидкий і ефективний. Але вимагає великої педагогічної майстерності, любові до дітей, інтересу до їх життя. Можемо назвати його просто - реалістичним вихованням, а можемо і професійно - поєднанням самостійності, ініціативи дитини з вимогливістю і допомогою їй. Діти не ростуть, як бур'ян в полі. Який характер, які звички і нахили закладені в дитинстві, з тим і піде людина по життю. В основі корекційного виховання формуються звички до правильної поведінки, тобто такі звички, коли дитина вже не може вчинити інакше, коли правильна поведінка стає його потребою.

Наукове підґрунтя досвіду. У своїй роботі спираємося на досвід таких науковців як Іван Єрмаков, Лідія Сохань, Микола Рижков, Євген Павлютенков, Василь Крижко, Тетяна Титаренко та інші.

Найважливішим завданням, що стоїть на сучасному етапі перед школою, є вирішення проблеми організації ефективної роботи з профілактики поведінки школярів, що відхиляється від норми. Працюючи над проблемою «важких» дітей, мною розглядалися та аналізувалися причини відхилень поведінки дітей та підлітків, поняття девіантної поведінки, труднощі підліткового віку, профілактика та шляхи корекції недоліків в поведінці підлітків.

Мета. Узагальнення досвіду провідних сучасних психологів щодо проблеми психологічного супроводу учнів девіантної поведінки, маючи на меті віднайти найкращі методи та форми роботи з девіантними підлітками.

Завдання:

1. Узагальнення досвіду сучасних психологів психологічного супроводу учнів девіантної поведінки.
2. Розкриття основних понять за даною проблемою.
3. Створення банку даних діагностичного інструментарію за проблемою.
4. Надання методичних рекомендацій з просвітницької та профілактичної роботи всім учасникам навчально-виховного процесу.

Практична значущість мого досвіду роботи полягає в тому, що набуті форми, методи, прийоми роботи можуть використовуватися не тільки практичними психологами, а й усіма учасниками освітнього процесу.

Адресатами свого досвіду роботи, по-перше, вважаю колег-психологів, яких познайомила зі своєю роботою на методичному об'єднанні психологів. По-друге, досвід своєї роботи поширювала на педагогічній раді, на заняттях Школи «Молодого фахівця», педагогічному консиліумі «Адаптація 5-ти класників до нових умов навчання», доносила інформацію педагогам школи. Також в своїй професійній діяльності впроваджую набутий досвід через консультування.

Узагальнила свій досвід з проблем девіантної поведінки у буклеті, який представила на Серпневому конгресі освітян-2017.

Я вважаю, що дуже важливо навчити психологічним основам взаємодії з дітьми-підлітками батьків. Тому я часто виступаю на батьківських зборах, проводжу лекторії та тематичні консультації для батьків, працюю в Школі батьківства на базі Школи майбутніх першокласників. Окрім того, консультую

батьків з різних питань. Окремим блоком відпрацьовую питання різних девіацій та їх корегування. З цього приводу підготувала листівку, яка може стати своєрідною шпаргалкою як для батьків, так і для педагогів.

Робота над розробкою та запровадженням заходів щодо надання допомоги дітям з девіантною поведінкою та їх батьками дає певні **результати**:

- діти починають об'єктивно переосмислювати свої позитивні та негативні вчинки;
- підвищується рівень вихованості учнів;
- налагоджуються стосунки дітей з батьками та педагогами;
- ставлення до навчання змінюється на більш позитивне, підвищується працездатність тощо.

Отже, робота з учнями девіантної поведінки, яка проводиться цілеспрямовано та систематично, буде неодмінно результативною при активному залученні до неї як батьків, так і педагогів.

I. Матеріали для роботи з батьками

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Вступне слово психолога

Теоретична частина (лекція) – 20 хв.

Психолог розповідає батькам деякі особливості виникнення конфліктів.

1) Що таке конфліктогени?

Конфліктогени – засоби спілкування, якими користується один із учасників спілкування по відношенню до іншого учасника та які викликають у останнього негативні емоції, підштовхують його до агресивних дій по відношенню до першого, таким чином сприяють виникненню конфлікту.

2) Які правила безконфліктної поведінки необхідно знати?

Правило 1. Не користуйтеся конфліктогенами.

Правило 2. Не відповідайте конфліктогеном на конфліктоген.

3) Які існують конфліктогени?

Психолог пропонує батькам звернути увагу на таблицю, у якій представлена класифікація конфліктогенів. Таблиця готується як наочність та вивішується на дошку.

Таблиця 1
Класифікація конфліктогенів

Конфліктоген	Як він проявляється
Пряме негативне відношення	Наказ, погроза, критика, зауваження, звинувачення, насміхання.
Принизливе відношення	Принизливе втішання, принизлива похвала, жартування.
Хвастовство	Захоплена розповідь про свої реальні та видумані успіхи
Менторські відношення	Категоричні оцінки, навіювання своїх порад, точки зору, нагадування про неприємне, повчання
Невідвертість	Укриття інформації, маніпуляції свідомістю людини
Порушення етики	Спричинення незручностей без вибачення, ігнорування партнера по спілкуванню, перебивання співрозмовника, перекладання відповідальності на іншого
Регресивна (дитяча) поведінка	Наївні питання, посилення на інших при справедливому зауваженні, прирікання.

4) У яких випадках легше вирішити конфлікт?

- достатня зрілість конфлікту;
- потреба тих, хто конфліктує у вирішенні цього конфлікту;
- наявність засобів для вирішення конфлікту.

5) Як можна вирішити конфлікт?

- ухилення – повне підкорення однієї зі сторін;
- компроміс – узгодження інтересів конфліктуючих сторін;
- ухід – взаємне примирення сторін;
- співпраця – перехід боротьби у співпрацю щодо сумісного подолання протиріч.

б) Як може поводитися людина у конфлікті?

Існує 3 види поведінки у конфлікті: *конструктивна* поведінка, *деструктивна* поведінка та *конформна* поведінка. Найбільш бажаною є конструктивна поведінка. Деструктивна, натомість, не може бути виправданою, вона здатна поширити конфлікт. Конформна теж не є дуже сприятливою, тому що може викликати агресію у суперника. Але іноді така поведінка може грати позитивну роль, у випадках, коли протиріччя несуттєві.

Психолог пропонує батькам звернути увагу ще на одну таблицю, яка готується як роздатковий матеріал та відображає основні характеристики моделей поведінки у конфлікті.

Таблиця 2

Характеристики моделей поведінки у конфлікті

№ з/п	Модель поведінки	Характеристика
1	<i>Конструктивна</i>	Людина прагне налагодити конфлікт, шукає оптимальне рішення, проявляє витримку, доброзичливість до суперника, відкрита та відверта, у спілкуванні небагатослівна.
2	<i>Деструктивна</i>	Людина постійно прагне до поширення та загострення конфлікту, принижує партнера, негативно оцінює його особистість, проявляє підозрілість та недовіру, порушує етику спілкування.
3	<i>Конформна</i>	Людина поводить пасивно, здатна йти на уступки, непослідовна у своїх судженнях, легко погоджується із точкою зору суперника, проявляє байдужість.

Діагностична частина – 20 хв.

Психолог пропонує батькам перевірити самих себе на здатність до конфліктів та проводить з ними невеличкий тест. Для цього кожному роздаються бланки із питаннями та варіантами відповідей.

Тест «Самооцінка конфліктності»

Інструкція. Оберіть у кожному питанні один із трьох варіантів відповіді. Якщо на якесь питання Ви не зможете знайти відповідь, то при рахуванні балів надайте цьому питанню 2 очки.

1. Уявіть, що у громадському транспорті починається сварка. Що Ви будете робити?
 - а) Не буду втручатися у сварку;
 - б) я можу втручатися, встати на бік потерпілого, того, хто правий;
 - в) завжди втручаюся и до кінця відстоюю свою точку зору.
2. На зборах Ви критикуєте керівництво за допущені помилки?
 - а) завжди критикую помилки;
 - б) так, але в залежності від мого особистого відношення до нього;
 - в) ні.

3. Ваш безпосередній керівник оголошує свій план роботи, який Вам здається нерациональним. Чи запропонуєте свій план, який здається Вам кращим?
- а) якщо інші мене підтримають, так;
 - б) звісно, я запропоную свій план;
 - в) боюся, що за це мене позбавлять преміальних.
4. Чи любляете Ви спорити зі своїми колегами, друзями?
- а) тільки із тими, хто не ображається і коли спори не псують наші відносини;
 - б) так, але тільки з принципових, важливих питань;
 - в) я спорю зі всіма та з будь-якого приводу.
5. Хтось намагається пролізти уперед Вас по за чергу. Ваша реакція?
- а) думаю, що і я не гірше нього, і теж намагаюсь обійти чергу;
 - б) серджуся, але мовчу;
 - в) відкрито висловлюю своє роздратування.
6. Уявіть, що розглядається проект, у якому є сміливі ідеї, але він має помилки. Ви знаєте, що від вашої думки залежить доля цієї роботи. Як Ви будете поводитися?
- а) висловлю думку як про позитивні, так і про негативні сторони проекту;
 - б) відокремлю позитивні сторони проекту та запропоную надати автору можливість продовжити його розробку;
 - в) почну критикувати – щоб бути новатором, неможна допускати помилки.
7. Уявіть, що теща (свекрів) каже Вам про необхідність економії, а сама у той час купує коштовні старовинні речі. Вона хоче знати Вашу думку про свою останню покупку. Що Ви їй скажете?
- а) що здобрюю покупку, якщо вона принесла їй задоволення;
 - б) говорю, що у цієї речі немає художньої цінності;
 - в) постійно сварюся з нею з цього приводу.
8. У парку Ви зустріли підлітків, які палять. Як відреагуєте?
- а) роблю їм зауваження;
 - б) думаю: навіщо мені псувати собі настрій через чужих, погано вихованих юнаків;
 - в) якщо б це було не в громадському місці, то я б їх відчитав.
9. У ресторані Ви помічаєте, що офіціант обрахував Вас:
- а) у такому випадку я не дам йому чайових, хоча ї збирався це зробити;
 - б) попрошу, щоб він ще раз, при мені, склав рахунок;
 - в) висловлю йому все, що про нього думаю.
10. Ви у будинку відпочинку. Адміністратор займається сторонніми ділами, сам розважається, замість того щоб виконувати свої обов'язки. Чи дратує це Вас?
- а) я знаходжу спосіб поскаржитися на нього, нехай його покарають або звільнять з роботи;
 - б) так, але якщо я навіть і висловлю йому якісь незадоволення, це навряд чи його змінить;
 - в) почну сваритися із обслуговуючим персоналом – поваром, прибиральницею або зміщую свій гнів на дружину (чоловіка).
11. Ви сваритеся із Вашим сином-підлітком і впевнюєтесь, що він правий. Чи визнаєте свою помилку?
- а) ні;

б) авжеж, визнаю;

в) буду намагатися примирити наші точки зору.

Далі присутні підраховують бали та оцінюють результати згідно з інструкцією психолога.

Оцінка результатів

Кожна відповідь оцінюється від 1 до 4 балів. Оцінку треба шукати у таблиці.

Відповідь	Питання										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
а	4	0	2	4	2	4	0	4	0	0	0
б	2	2	0	2	4	4	2	4	2	4	4
в	0	4	4	0	2	0	0	2	0	2	2

Від 30 до 44 балів. Ви тактовні. Не любляете конфліктів. Вмієте їх налагодити, запобігти критичним ситуаціям. Коли Вам доводиться сваритися Ви приймаєте до уваги, як це може відобразитися на Вашому службовому положенні або приятельських відносинах. Ви прагнете бути приємним для оточуючих, але коли їм потрібна допомога, не завжди проявляєте рішучість. Чи не замислювались Ви над тим, що таким чином втрачаєте до себе повагу з боку інших?

Від 15 до 29 балів. Про Вас кажуть, що Ви конфліктна особистість. Ви наполегливо відстоюєте свою думку, не дивлячись на те, як воно вплине на Ваші службові або особисті відносини. За це Вас поважають.

Від 14 балів. Ви здатні шукати приводи для спорів, більша частина яких зайві. Любите критикувати, але тільки тоді, коли це вигідно для Вас. Ви можете нав'язувати свою думку, навіть якщо Ви не праві. Навряд чи образитесь, якщо Вас будуть вважати скандалістом. Спробуйте замислитися, чи не приховується за вашою поведінкою комплекс неповноцінності?

По закінченні тестування психолог пояснює, що ці результати не є категоричним висновком, а лише уявляють собою інформацію для роздумів та привід придивитися до себе.

Практична частина – 30 хв.

Психолог пропонує присутнім на лекції освоїти вправу з розвитку емпатії та спробувати вирішити конфліктну ситуацію.

Вправа «Розвиток емпатії»

1. Подумайте, чи здатні Ви відповідати на такі питання: «Що я зараз переживаю?», «Чого я на даний момент бажаю?», «Навіщо я це роблю?». Якщо Ви вмієте відповідати на такі питання собі, вірогідно, що Ви також здатні мислити і за інших.
2. Подумайте і вирішіть, чому в однакових ситуаціях Ви іноді дієте одним чином, а іноді – іншим. Згадайте конкретні події. Треба знати причини своїх дій. Це допоможе Вам розуміти причини дій інших людей.
3. Назвіть (про себе) ім'я людини, яка Вам неприємна. Вирішіть, у чому тут причина.
4. Згадайте випадок, коли у бесіді Ваш співрозмовник відстоював, як Ви вважаєте, зовсім абсурдну точку зору. Чому він це робив?
5. Чи були випадки, коли Ви слухали людину і думали, що він говорить одне, а має на увазі інше? Чому Ви так вважали?

6. Якщо Вам потрібно розвинути свою здатність розуміти переживання і наміри інших людей, привчить себе спостерігати.
- звернувши увагу на якусь людину, оцініть її емоційний стан;
 - навчитесь слухати інших людей;
 - перед тим, як щось пропонувати або висловлювати, замислитесь, чи можуть Вам заперечити;
 - коли спостерігаєте за людиною, спробуйте вгадати, у який одяг вона буде вдягнута у наступному разі. Чи часто підтверджуються ваші прогнози?
 - коли дивитися по телевізору художні фільми, іноді вимикайте звук. При цьому намагайтесь не втрачати низку подій. Це допоможе розвинути здатність ідентифікувати себе з іншими та передбачати наперед.
7. Коли будете на якоїсь виставці, спостерігайте за людьми, які роздивляються експонати. Звертайте увагу на поведінку, лице, осанку, жести. Чи помітили Ви різницю між веселими та сумними враженнями?

Вирішення конфліктної ситуації. Присутні поділяються на 2 групи, їм пропонується ситуація для розгляду. Готується як роздатковий матеріал.

«Ви зробили коротке зауваження, висловили невдоволення одному з вчителів, а потім одразу висловили декілька приємних слів на його адресу, щоб підбадьорити. Спостерігаючи за педагогом Ви помітили, що його обличчя спочатку було трохи напруженим, але потім швидко повеселіло. До того ж він почав весело жартувати, розповів декілька свіжих анекдотів та історію, яка трапилася сьогодні у нього вдома.

У кінці розмови Ви зрозуміли, що критика, з якої Ви почали розмову, не тільки не була сприйнята, але й швидко забулася опонентом. Вірогідно він почув лише приємну частину розмови. Що Ви будете робити?»

Команди після 5-7 хвилин обговорення представляють своє бачення рішення, коментують, доповнюють одна іншу, після чого психолог підводить підсумки цієї справи а також усього заняття в цілому.

Наприкінці пропонується задати питання до психолога, які могли виникнути впродовж батьківського збору.

УРОКИ СПІЛКУВАННЯ

Батьківські збори

Мета. Поглибити знання батьків з питань морального виховання; познайомити з поглядом на виховання в сім'ї педагога В.Сухомлинського.

Батьки сідають за столи згідно вибраному ними кольору (синій, зелений, жовтий, червоний).

1. Вступне слово психолога.

В прислів'ях і приказках відображені мудрі думки попередніх поколінь про значення сім'ї в житті суспільства: яка вода - такий млинець, який батько - такий і син; який батько - такі і діти; які мати і батько - така і дитина.

В.Сухомлинський вважав, що благородною роботою кожної сім'ї - створення людини. Продовжуючи людський рід батько і мати повторюють в дітях самих себе,

від того наскільки усвідомлено це повторення, залежить моральна відповідальність за людину, його майбутнє. В.Сухомлинський говорив: «Якщо ви хочете стати неповторною особою, якщо мрієте залишити після себе слід на землі - не обов'язково бути відомим письменником або ученим, творцем космічного корабля або відкривачем нового елемента періодичної системи. Ви можете затвердити себе в суспільстві, засіяти красивою зіркою неповторної індивідуальності, виховавши добрих дітей, добрих громадян, трудівників, сина, дочку, добрих батьків для своїх внуків. Створення людини - найвища напруга всіх ваших сил. Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво. Діти - не тільки і не скільки джерело радості. Діти - це щастя, створене працею». Для того, щоб кожна сім'я зрозуміла своє призначення і свою відповідальність за справу виховання дітей, підказати батькам шляху виховних зусиль, щоб ви (батьки) поділилися своїм досвідом виховання, ми зібралися сьогодні на це заняття.

2. Гра «Відгадайте, про які моральні риси мовиться у виразах знаменитих людей».

«Заздрість ніколи не знає свята» (Бекон, англійський філософ.)

«Якнайкраща краса - чиста совість. (Цицерон, римський оратор, письменник.)

«Працювати більше, але менше про себе говорити» (Саллюстій, римський історик).

«Дай вільно виговоритися, якщо хочеш почути правду» (римський поет).

Всі батьки хочуть, щоб їх діти жили в сім'ї мирно і щасливо. Ніхто не хоче тримати дитини в страху, виховати його замкнутим, безвідповідальним, упертим. Але з роками діти набирають небажаних рис вдачі, не маючи віри в свої сили, пошана до себе і оточуючим. Ми хочемо, щоб наші діти були ввічливими, а вони полюбляють грубити. Хочемо, щоб вони вірили в себе, а вони нервові і неспокійні. Сьогодні ми поговоримо про речі, з якими стикаємося щодня і іноді не надаємо їм значення. Хоча ці дрібниці перешкоджають вихованню наших дітей.

3. Розв'язання конфліктних ситуацій.

Ситуація №1

Син сидить за комп'ютером. Дуже цікава гра, зосереджений, весь в «грі». Мама звертається до сина з проханням винести відро із сміттям. Потрібно так до нього звернутися, щоб він негайно виніс сміття.

Ситуація №2.

Ваша дочка (син) приходить з школи додому. Покажіть, що Ви раді його (її) бачити.

Ситуація №3.

Батьки дружини (чоловіка) приїхали в гості. Покажіть, що ви раді зустрічі з ними і щасливі їх бачити.

Ситуація №4.

Складіть для батьків перелік порад, які, на ваш погляд, допоможуть виховати добру, культурну, чуйну особу.

Дитині необхідно, щоб йому кожна година говорили: «Як добре, що ти у мене є», «Я рада тебе бачити», «Мені добре, коли ми разом». Відомий сімейний терапевт Вірджинія Сатір рекомендувала обіймати дитину кілька разів на день для того, щоб у нього не було емоційних проблем. Моральність дитини залежить від того, як його виховали до 11-12 років. Для успішного виховання важливо не тільки любити дитину, а важливий і загальний мікроклімат в сім'ї. Від нього залежать і цілісність сім'ї, і душевні якості дитини, і навіть наше довголіття. В культурній сім'ї ніхто

ніколи не кричить, навіть не підвищує голосу, оскільки кожний бачить в іншому особу. Інакше дитина думає, що її не люблять, не бачать в ньому людини. Виховувати людину з світлими, ясними поглядами на світ - задача не з простих. От чому дитина постійно повинна бачити навкруги себе добро і красу.

4. «Всі ми небагато бабусі».

Вибрати кращий варіант відповіді.

За обіднім столом 5-річний Антон, мама, бабуся, батько. Антон погано їсть, грається виделкою. Бабуся сердиться, хоче щоб Антон їв «як годиться». Батько слухає і їсть. Син питає: «Тато, а чому бабуся така скучна і буркотлива?»

Варіант 1. Бачиш, син, всі бабусі трохи скучні і буркотливі, а і ми теж в якійсь мірі бабусі - трохи бурчимо. Ось і зараз я бурчатиму на тебе за те, що поставив мені таке скучне питання. Коли мені було п'ять років і у мене була бабуся, я ніколи не задавав батькові таких питань, тому що у нього був великий-превеликий ремінь, теж скучний...

Варіант 2. Розумієш, Антон, людина стає скучною від того, що скучно і з ним не граються, ти згоден? Ти теж скучний і буркотливий, коли я з тобою не граюся, так? (Угу..) Ну ось, а якщо ти з бабусею гратимеш більше і іноді слухатися, побачиш, вона стане веселою-веселою, правильно Ганна Петрівна? (Бабуся розгублено киває). А виделку я б на твоєму місці з носа витягнув.

Необхідно позбавити дітей від грубості, сімейних скандалів, нецензурних слів. Постежте, як розмовляють дошкільники, молодші школярі, граючись у дворі. Вони копіюють когось з дорослих А чи часто ви звертаєтеся до своєї дитини не у формі наказу, а з проханням, словом «будь ласка», дякуйте йому.

5. Рекомендації психолога.

Діти задоволені, коли їм вдається щось зробити. Якщо критикуватимете, то у них пропаде бажання щось робити своїми руками. Не втручайтеся в справи, якими зайнята дитина, якщо вона не просить допомоги.

ВИ ПОВИННІ ЗАПАМ'ЯТАТИ. ЩО МОЖЕТЕ:

1. Узяти на себе тільки те, що дитина не зможе виконати сам, а інше хай зробить він.
2. В міру засвоєння дитиною нових дій, поступово дозволяйте йому зробити це самому.
3. Вказівки потрібні, але не в сумісних заняттях з дитиною.
4. Разом - це значить на рівних, а не над дитиною.
5. Особа і здібності розвиваються тільки в тій діяльності, якої дитина займається за своєю волею, за власним бажанням

Домашнє завдання: розділити лист паперу на дві частини.

Сам

|Разом

Випишіть в колонку «Сам» те, що дитина може зробити сам. В колонку «Разом» - що дитина може зробити тільки разом з вами. Поступово з колонки «Разом» справи дитини переходитимуть в колонку «Сам». Запам'ятайте, що кожний успіх дитини - важливий крок до дорослого життя. Обов'язково відзначаєте успіхи своїх дітей.

АКТИВНО вислухати дитину - означає «повернути» бесіду так, щоб він розказував і при цьому указував на його відчуття.

Наприклад: Син: ВІН забрав мою машинку!

Мати: Ти дуже засмучений.

Син: Більше туди не піду!

Батько: Ти більше не хочеш йти в школу.

Дочка: Не носитиму цю погану шапку.

Мати: Вона тобі не подобається.

Такі відповіді можуть показатися вам незвичайними. Багато батьків відповіли б так:

- Нічого, пограє і віддасть...

- Як це ти не хочеш йти в школу?!

- Перестань капризувати, дуже добра шапка!

В таких відповідях є один недолік: дитину залишають самого з своїми переживаннями. Вони неважливі для батьків. Активному слуханню шкодять накази, команди: «Припини негайно!», «Прибери!», «Винеси сміття!», «Швидко в ліжко!», «Щоб я більше цього не чув!», «Замовкни!».

Попередження, загрози: «Дивися, щоб не стало гірше», «Ще раз повториться, я візьму ремінь!», не «прийдеш вчасно, пошкодуєш!». А також мораль, проповіді: «Ти повинен поводитися добре», «Кожна людина повинна працювати», «Ти повинен поважати дорослих». Спробуйте удома провести один день без слів критики в бік дитини.

6. Зворотній зв'язок.

Додаток 2

II. Матеріали для роботи з учителями

«Важка дитина в школі»

(Заняття з елементами тренінгу)

Хід заняття

1. Знайомство. Вправа „Не хочу хвалитися, але я ...”

Кожен учасник по черзі називає своє ім'я і говорить фразу, що починається зі слів: „Не хочу хвалитися, але я ...”

2. Визначення мети і задач заняття.

3. Міні-лекція «Як допомогти " важкій дитині "»

Неслухняних дітей, а тим більше дітей, "які відбилися від рук", прийнято звинувачувати. Насправді ж, в число важких зазвичай потрапляють діти не "гірші", а особливо чутливі. Вони "сходять з рейок" під впливом життєвих навантажень і труднощів, реагуючи на них набагато раніше і сильніше, ніж діти більш стійкі. Звідси випливає висновок, що "важка" дитина потребує тільки допомоги - і ні в якому разі не критики та покарання. Причини стійкої неслухняності дитини слід шукати в глибині його психіки. Це на поверхні здається, що він "просто не слухається", "просто не бажає зрозуміти", а насправді причина інша. І як правило, вона емоційна. Більше того, вона не усвідомлюється ні дорослим, ні самою дитиною.

Психологи виділили чотири основні причини серйозних порушень поведінки дітей.

ПЕРША ПРИЧИНА - боротьба за увагу. Якщо дитина не отримує потрібної кількості уваги, яка їй так необхідна для нормального розвитку та емоційного благополуччя, то вона знаходить спосіб його отримати - непослух.

ДРУГА ПРИЧИНА - боротьба за самоствердження проти надмірної батьківської влади і опіки. Якщо зауваження і поради дорослих занадто часті, накази і критика занадто різка, а побоювання занадто перебільшені, то дитина починає повставати.

ТРЕТЯ ПРИЧИНА - бажання помститися. Несправедливе ставлення дорослих до дитини викликає у нього протести, непослух, неуспішність. Сене поганої поведінки в цьому випадку можна висловити так: "Всі зробили мені погано - нехай і вам теж буде погано".

ЧЕТВЕРТА ПРИЧИНА - втрата віри у власний успіх. Накопичивши гіркий досвід невдач і критики на свою адресу, дитина взагалі втрачає впевненість у собі. Вона приходить до висновку: "Нема чого намагатися, все одно нічого не вийде". Це - в душі, а зовнішньою поведінкою вона показує: "Мені все одно", "І нехай погана".

Виявити справжню причину поганої поведінки досить просто, хоча спосіб може здатися дуже дивним - потрібно звернути увагу на власні почуття. Подивіться, відзначте, яка емоційна реакція виникає у вас самих при повторному непослуху дитини. При різних причинах ця реакція різна. Ось такий дивний факт, що переживання дорослих - це своєрідне дзеркало прихованої емоційної проблеми дитини:

- Якщо дитина бореться за увагу, раз у раз допікає своїми вихідками, то у нас виникає роздратування.
 - Якщо підґрунтя - протистояння волі вихователя, то в останнього виникає гнів.
 - Якщо прихована причина - помста, то у відповідь почуття у нас - образа.
 - При глибинному переживанні дитину свого неблагополуччя ми опиняємося у владі почуття безнадійності, а часом і відчаю.
- Що ж робити далі?

Спробувати не реагувати звичним чином, але не так, як вже чекає від вас дитина.

Якщо йде боротьба за увагу, необхідно знайти спосіб показати дитині ваше позитивне увагу до неї.

Якщо джерело конфлікту - боротьба за самоствердження, то слід навпаки, зменшити контроль за справами дитини.

Якщо ви відчуваєте образу, то потрібно запитати себе: що змусило дитину заподіяти її вам? Який біль у неї самої? Чим ви образили або постійно ображаєте її? Зрозумівши причину, треба, звичайно, постаратися її усунути.

Розумна поведінка вихователя - перестати вимагати "належного" поведінки. Не можна допускати на адресу дитини ніякої критики! Шукайте будь-який привід, щоб його заохочувати, відзначайте будь-який, навіть найменший успіх. Шлях чекає довгий і важкий, він зажадає від вас неабиякого терпіння. У якомусь сенсі доведеться змінювати себе. Але це - єдиний шлях виховання.

Що ще дуже важливо знати. Спочатку, при перших ваших спробах поліпшити взаємини, дитина може посилити свою погану поведінку. Вона може не відразу повірити в щирість ваших намірів і буде перевіряти їх. Так що доведеться витримати і це серйозне випробування.

4. Складання плану роботи з "важким" учнем.

Педагоги об'єднуються у три групи і складає план роботи з важкими учнями. I група - перспективний план; II група - ситуаційний план, III група - індивідуальний план роботи з підлітком. Кожній групі надається можливий варіант плану. Учасники групи знайомляться з інформацією, обговорюють всі пункти, додають свої пропозиції. Результат роботи групи – проект плану, кожна група презентує свою роботу.

У роботі з "важким учнем" можуть бути використані два види планів: *перспективний і ситуаційний*.

Перспективний - складається на чверть, півріччя, а ситуаційний - коли кл. керівник готується до чергового відвідування підлітка, з урахуванням сформованих умов, обставин. У процесі роботи в план вносяться необхідні зміни.

Перспективний план може бути наступним:

I півріччя:

1. Вивчити індивідуальні особливості підлітка.
2. Дізнатися друзів підлітка і визначити їх вплив на нього.
3. Надати допомогу у навчанні, особливо з математики, фізики.
4. Контролювати виконання домашніх умов.
5. Провести бесіди з підлітком (про культуру поведінки, дружбу, товаристві) або подивитися фільми на цю тему, а потім обговорити.
6. Записати підлітка в спортивну секцію.
7. Встановити контакт з батьками. Відвідувати сім'ю не менше одного разу на місяць (або тиждень).

II півріччя:

1. Продовжувати розпочату роботу.
2. Бесіди з підлітком про вибір професії.
3. Продовжувати допомогу у навчанні, здійснювати контроль.

4. Регулярно відвідувати сім'ю підлітка.

5. Запрошувати батьків на лекції з питань виховання (на батьківські збори).

У *ситуаційний план* по мірі необхідності можуть включатися такі пункти:

- Провести бесіду з батьками про розумну любові і вимогливості, про шкоду і неприпустимість фізичних покарань;
- Поговорити з керівником спортивного клубу про ставлення підлітка до занять у секції;
- Привітати підлітка з днем народження, порадити батькам влаштувати з цього приводу сімейне торжество, запросивши товаришів з класу;
- Провести бесіду по недавно прочитану книгу або переглянутого фільму;
- Порадитися з інспектором Інспекції у справах неповнолітніх про можливість зняття з обліку чи постановці на облік (або домовитися про майбутню бесіду підлітка з ним).

Програма *індивідуальної роботи* з підлітком може бути наступною (складається на рік):

1. Встановити контакт між вчителями та підлітком.
2. Силами вчителів та учнів надати допомогу в ліквідації прогалин у знаннях підлітка і тим самим пробудити в нього віру у свої сили.
3. Захистити підлітка від ситуацій, які могли б поглибити його невіра в свої сили.
4. Систематично давати йому можливість відчувати радість успіху в навчальній діяльності, для чого:
 - Питати з того матеріалу, по якому він вже ліквідував свої прогалини;
 - Давати індивідуальні завдання, розраховані на його можливості;
 - Провести консультації з батьками про їхні позиції в період ліквідації прогалин у знаннях і подоланні педагогічної занедбаності.
5. Враховувати інтереси підлітка, спробувати залучити його до суспільно-корисну діяльність колективу класу.
6. Встановити зв'язки підлітка за місцем проживання, характер цих зв'язків з метою нейтралізації джерел негативного впливу.

5. Виступ психолога „Ведення щоденника спостереження за підлітком”

Особливу роль в аналізі і систематизації результатів вивчення особистості підлітка надають щоденники спостереження, замальовок ситуацій.

У щоденник записується план і програма роботи з підлітком, а потім записи ведуться за хронологічним типу. Послідовно, день у день класний керівник записує свої спостереження за підлітком (як вів себе, якщо були конфлікти, то з ким і з якої причини, які уроки прогуляв), на які теми розмовляв з ним, у чому підліток брав участь; якщо розмовляв підліток з психологом, то докласти результати обстеження; якщо відвідували на дому, то додати акт обстеження; про виникаючі труднощі в роботі, про зрушення, які спостерігаються в поведінці підлітка. Наявність щоденника допоможе побачити зміни, що відбуваються в характері і поведінці підлітка, а при необхідності скласти ґрунтовні, об'єктивні характеристики на дитину.

План - програма самовиховання.

І. Підготовчий етап

Класний керівник організовує бесіди, класні години на морально-етичні теми "Людина-людям", "Про красу внутрішньої і зовнішньої", "Стати людиною", "Як на світі жити", "Праця душі" (В.О. Сухомлинський).

Основна виховна мета цих заходів - формування критичного ставлення підлітків до негативних фактів навколишньої дійсності, уміння аналізувати і оцінювати власні вчинки, поступове формування морального ідеалу.

II. Конфліктний

Активне включення підлітка в усі види діяльності: в навчання, працю, суспільно-корисну і художньо-творчу діяльність.

На цьому етапі починається складання плану-програми самовиховання на короткий і більш тривалі терміни. Можна підлітку допомогти скласти особисті зобов'язання (наприклад, до свят, до повноліття), навчити вести щоденник, проводити з ним бесіди на теми: "Мені про мене", "З кого робити життя", "Як пізнати себе", організувати випуск стінгазети "Тим, хто працює над собою".

Запис у щоденнику самовиховання вчителя може бути наступна:

Дата заповнення Найбільш помітні риси особистості Основні завдання самовиховання Коротка характеристика результатів самовиховання

Позитивні Негативні

Підліток записує, хто і коли дав оцінку його поведінці (вчителі-предметники, класний керівник, товариші по класу та ін.) Оцінювати поведінку можуть також і батьки. Заповнює щоденник сам підліток.

Карта самовиховання може мати і такий вигляд: (заповнюється 1 раз на чверть або 3 рази на рік). Прояв рис характеру оцінюється по 7 бальною системою.

III. Основний етап

Головне завдання - навчити підлітків методам і прийомам самовиховання (самоаналіз, самопізнання, самоконтроль, самоперевірка). З цією метою педагоги створюють пам'ятки для самопізнання, практичні керівництва для виховання волі, мужності, правдивості, твердості характеру і т.д. в залежності від завдань перевиховання особистості. Тут можна рекомендувати бесіди: "Поставив мета - йди до неї твердо", "Про совісті та дівочої честі", "Розумна воля", "Пробудження гідності". Можна провести твір на морально-етичну тему з подальшим обговоренням; анкетні опитування; диспути "Мої друзі і вороги", "Яке воно щастя", "Бути і здаватися".

IV. Завершальний етап

Управління самовихованням на цьому етапі відрізняється закріпленістю звичок і скасуванням контролю і коригування поведінки з боку педагога, колективу.

6. Вправа „Валіза досвіду”

Всі учасники по колу обмінюються враженнями від заняття. Визначають ту корисну інформацію, яку вони отримали на занятті і покладуть її до своєї „валізи досвіду”.

«Профілактика асоціальної та девіантної поведінки підлітків» (заняття з елементами тренінгу)

1. Привітання. Вступне слово психолога.

На сьогоднішньому занятті ми пригадаємо особливості підліткового віку, розглянемо етапи формування асоціальної поведінки і вивчимо методи профілактики асоціальної та девіантної поведінки.

2. Мозковий штурм „Що ж таке підлітковий вік?”

Педагоги пропонують відповіді, психолог записує все на ватмані.

3. Міні – лекція „Підлітковий вік”

Підлітковий вік, що охоплює період від 11 до 18 років, - це, безперечно, саме прекрасне, але й найважчий час життя. У цих труднощів є чисто біологічна основа - бурхливий статевий розвиток, різкий стрибок зростання, інтенсивне і зазвичай нерівномірний розвиток всіх систем організму, нерідко тягнуть за собою порушення самопочуття, функціональні розлади.

У період між дитинством і юністю стрімко формується особистість, вдосконалюється інтелект. Дитяча безпосередність, довірливість, відкритість змінюються категоричністю суджень, нерідко схильністю до усамітнення, скритністю, підвищеною вимогливістю до себе і до оточуючих. Підліток стає більш вразливим, образливим, у нього загострюється почуття власної гідності. Порушення злагодженості в діяльності організму є основою загальної неврівноваженості підлітка, його дратівливості. У підлітковому віці змінюються умови життя і діяльності підлітка, що призводить до перебудови психіки, появи нових форм взаємодії між однолітками. У підлітка змінюється суспільний статус, положення в колективі, йому починають пред'являтися більш серйозні вимоги з боку дорослих. Дитина починає відчувати себе дорослим, він відкидає свою приналежність до дітей. Відбувається психологічне віддалення підлітка від сім'ї і школи, їх значення у становленні особистості підлітка знижується, а вплив однолітків посилюється. Найчастіше він стоїть перед вибором між офіційним колективом і неформальною групою спілкування. Перевага підліток віддає тому середовищі і групі, в якій він відчуває себе комфортно, де ставляться до нього з повагою. Це може бути і спортивна секція, і гурток, але може бути і підвал будинку, де збираються підлітки, спілкуються, курять, випивають. Якщо оточення дитини здатне своєчасно і адекватно реагувати на ті чи інші особливості підлітка, то його поведінка буде нормальним.

Підлітків, чия поведінка відхиляється від прийнятих у суспільстві правил, норм поведінки, називають важкими, важковиховуваними, з девіантною, що відхиляється, асоціальною поведінкою.

Трудновоспитуємость підлітка, недотримання ним норм і правил, встановлених у суспільстві, в науці розглядається через явище, яке називається девіація.

Девіантна поведінка включає в себе ряд відхилень, які діляться на 4-ри групи: 1) фізичні, пов'язані зі здоров'ям людини і визначаються медичними показниками. Причинами можуть служити спадкові фактори або зовнішні обставини. До них відносяться різні хвороби, порушення зору або слуху, порушення опорно-рухового апарату;

2) психічні, пов'язані з розумовим розвитком, психічними вадами. Ці відхилення можуть бути вродженими або бути результатом хвороби, травми або іншої причини. До них належать: порушення емоційно-вольової сфери, затримка психічного розвитку, розумова відсталість, порушення мови, обдарованість;

- 3) педагогічні, пов'язані з нормами отримання або неотримання загального або професійної освіти. Причини: небажання вчитися, неблагополуччя в сім'ї, екологічні та соціальні катаклізми, відхилення у розвитку;
- 4) соціальні, пов'язані з поняттям «соціальна норма» - правила, зразок дії, міра припустимої поведінки. Причини: труднощі перехідного віку; невизначеність соціального становища; нестабільність; екстремальні ситуації (сирітство).

4.Вправа „Прояви девіантної та різновиди асоціальної поведінки:

Педагоги об'єднуються в групи, пропонують свої відповіді, записують та презентують роботи.

Психолог презентує всі прояви:

- агресія,
- виклик,
- відхилення від навчання;
- втечі з дому
- бродяжництво,
- пияцтво й алкоголізм;
- рання наркотизація;
- неправомірні дії сексуального характеру;
- спроби суїциду
- демонстрація.

Різновиди асоціальної поведінки:

- дитячий алкоголізм
- наркоманія
- токсикоманія
- безпритульність
- бездоглядність
- проституція

Особливості дитячого алкоголізму:

- Швидке звикання до спиртних напоїв;
- Злоякісний перебіг хвороби;
- Прийняття великих доз;
- Низька ефективність лікування.

Причини:

- Благополуччя сім'ї;
- Позитивна реклама в ЗМІ;
- Незайнятість вільного часу;
- Відсутність знань про наслідки;
- Самоствердження;
- Відхід від оточуючих проблем.

5. Робота в групах „Фактори, що впливають на виникнення асоціальної поведінки”:

Педагоги об'єднуються в групи та визначають фактори виникнення асоціальної поведінки підлітків. Робота групи оформлюється у вигляді малюнку

без допомоги слів. Представники кожної групи презентують свої роботи. Обговорення, висновки.

Основні фактори:

1. Низька стійкість до психічних перевантажень і стресів.
2. Часта невпевненість у собі, низька самооцінка, завищені вимоги до себе
3. Труднощі у спілкуванні з однолітками на вулиці
4. Тривога і напруга в спілкуванні за місцем навчання
5. Прагнення до отримання нових відчуттів, причому, як можна швидше
6. Надмірна залежність від друзів, прагнення до наслідування приятелям
7. Непереносимість конфліктів, прагнення до відходу в світ ілюзій
8. Нав'язливі форми поведінки; переїдання, азартна і комп'ютерна ігromанія
9. Відхилення у поведінці у зв'язку з травмами, захворюваннями, мозкова патологія.
10. Посттравматичний синдром; перенесене насильство
11. Втечі з дому, приналежність до неформальних об'єднань
12. Отягощенна спадковість (алкоголізм, наркоманія), явне неблагополуччя в сім'ї

6. Розминка „Атоми і молекули”

7. Вправа „Характеристики сімей, що викликають асоціальну поведінку дітей”:

Педагоги об'єднуються в групи, отримують характеристики сімей. Учасники повинні знайти шляхи допомоги дитині з такої сім'ї. Готується проект, кожна група презентує свою роботу.

- 1) сім'ї, члени яких мають психічні чи інші тяжкі захворювання; пристрасть до наркоманії, алкоголю чи асоціальна поведінка.
- 2) сім'ї, в яких у взаєминах між батьками нерозуміння, дефіцит любові, ворожість, домінуючий вплив одного з батьків, прояв насильства.
- 3) сім'ї, у яких батько є авторитетом і в той же час не цікавиться особистісним розвитком дитини, а мати відповідає за виховання дитини
- 4) сім'ї з дефіцитом турботи і любові у одного або двох батьків до дитини; штрафним впливом; обмежуючим характером; авторитарним виховним впливом спрямоване на формування суворого послуху і дисципліни у дитини; ліберальним виховним впливом, ускладнює формування системи цінностей і норм у дитини; надмірною опікою над дитиною; виховання дитини в дусі неповаги до суспільних норм і форм соціального контролю.

8. Показ презентації "Профілактична робота"

Профілактика - це система заходів, спрямованих на попередження виникнення явища. Профілактика асоціальної поведінки - це науково-обґрунтована, своєчасна діяльність, спрямована на запобігання можливих відхилень підлітків; максимальне забезпечення соціальної справедливості, створення умов для включення неповнолітніх у соціально-економічне та культурне життя суспільства, сприяє процесу розвитку особистості, отримання освіти, попередження правопорушень. (слайд 1)

Завдання профілактичної роботи:

- надання допомоги підліткам, які опинилися у важкій життєвій ситуації;
- виявлення і припинення випадків жорстокого поводження з підлітками;

- забезпечення і захист конституційних прав неповнолітніх;
- надання допомоги із запобігання правопорушень;
- профілактична робота з сім'ями (слайд 2)

Типи профілактичних заходів:

- Застережливі виникнення обставин, що сприяють соціальним відхиленням;
- Усувають подібні обставини;
- Контролюючі проведену роботу та її ефективність. (Слайд 3)

Підходи:

- Інформаційний (інформування підлітків про права та обов'язки, про вимоги до виконання встановлених соціальних норм через ЗМІ, кіно, літературу, твори культури, систему правового навчання);
- Соціально-профілактичний (виявлення та усунення причин і умов виникнення негативних явищ);
- Медико-біологічний (цілеспрямовані заходи лікувально-профілактичного характеру);
- Соціально-педагогічний (відновлення і корекція якостей особистості підлітка з девіантною поведінкою). (Слайд 4)

Роботу з дітьми з профілактики асоціальної поведінки здійснюють:

підрозділи органів внутрішніх справ; органи управління освітою; освітні установи; органи опіки та піклування; комісія у справах неповнолітніх; органи соціального захисту; спеціальні та спеціалізовані навчально-виховні установи; установи праці та зайнятості населення; установи у справах молоді; установи культури та фізичної культури; закладу охорони здоров'я; громадські об'єднання і асоціації (слайд 5)

Головна мета - комплексна розробка і реалізація в школі та сім'ї результативної системи навчально-виховного впливу на особистість підлітків з асоціальними проявами в поведінці. (Слайд 6)

Принципи:

- Забезпечення пріоритетності розвитку та виховання дітей у сім'ї
- Гуманізація взаємин дітей і суспільства
- Здійснення комплексу заходів, що забезпечують гуманізацію соціуму дитини, гармонійний розвиток його особистості, профілактику шкільної і соціальної дезадаптації. Розвиток форм роботи із застосування дієвих методів громадського впливу з метою корекції поведінки дітей, що знаходяться в зоні соціального ризику.

Завдання:

- 1) Проаналізувати причини девіантної поведінки учнів, вивчити їх психологічні особливості.
- 2) Розробити методику для виявлення групи ризику серед підлітків з різними проявами девіантної поведінки, простежити вікову динаміку цих проявів.
- 3) Вивчити особливості взаємин батьків і підлітків, виявити порушення та психологічні причини порушень у дітей.

4) Розробити рекомендації для вчителів, класних керівників з організації індивідуального навчально-виховного впливу на підлітків з урахуванням їх психологічних особливостей. (Слайд 8)

Завдання школи з профілактики асоціальної поведінки:

- створення гуманістичної виховної системи, що забезпечує дітям інтелектуальну, соціальну моральну підготовку, необхідну для життєвої адаптації;
- цілісність освітнього процесу, підвищення виховує характеру навчання та навчального ефекту виховання;
- своєчасне виявлення неблагополучних сімей;
- формування у педагогів навичок конструктивної взаємодії з підлітками «групи ризику»;
- створення форм просвіти батьків з актуальних проблем корекції відхиляється поведінки у дітей та підлітків;
- недопущення невмотивованого вилучення дітей із школи;
- вдосконалення психолого-педагогічної допомоги дітям зі шкільною дезадаптацією;
- робота з формування та підтримки прагнення дітей і підлітків до позитивних змін у способі життя через забезпечення їх достовірними медико-гігієнічними та санітарними знаннями;
- розвиток мережі додаткової освіти, що надає можливості для виховання, розвитку творчого потенціалу, самовизначення і самореалізації підлітків;
- організація оздоровчих заходів для підлітків;
- розвиток системи навчальних курсів з питань правознавства;
- організація дозвільної діяльності підлітків, морального виховання;
- профорієнтація і трудове влаштування;
- пропаганда і поширення серед дітей здорового способу життя;
- надання соціальної допомоги сім'ям. (Слайд 9 -10)

9. Вправа „ Підбиття підсумків».

Агресія як форма прояву девіантної поведінки (семінар-практикум)

Мета: розкрити поняття агресія, визначити форми та причини прояву агресивної поведінки учнів.

1. Вступ. Привітання учасників.

2. Мозковий штурм „ Агресія – це...”

3. Інформаційне повідомлення „Що ж таке «агресія»?”.

У перекладі слово «агресія» означає «рухатися на», «наступати». Найближчими словами-родичами є слово «прогрес» (рух уперед, розвиток) та «регрес» (рух назад). По-перше, **агресія** – є невід'ємною динамічною складовою характеристики, активністю та адиктивністю людини. По-друге, в соціальному плані – особистість повинна невід'ємно володіти певною мірою агресивністю. У «нормі» вона може проявляти якість соціально узгоджених і навіть потрібних. У іншому випадку – це призводить до дискомфорності, пасивності у поведінці.

Тобто агресія є природною властивістю людини, невід'ємною частиною її життя, а не соціальною чи клінічною патологією

За результатами численних досліджень сьогодні прояви дитячої агресивності є однією з найрозповсюдженіших форм порушення поведінки, з якими мають справу дорослі – батьки та спеціалісти (вихователі, психологи, вчителі). До цих порушень належать:

- вибухи дратівливості;
- неслухняність, надмірна активність;
- жорстокість.

Наше суспільство проявляє негативне ставлення до агресії, яке викликано тим, що ми незрідка плутаємо поняття «агресія» й «наси́льство». **Наси́льство** – це не лише прояв біологічних поведінкових стереотипів, а й специфічний людський феномен: воно виходить за межі доцільності та є усвідомленим впливом на інших. Основний *мотив насильства* – *самоствердження за рахунок іншого*.

У більшості дітей спостерігається пряма й непряма агресія – від скарг та агресивних фантазій до прямих образ і погроз. Багатьом дітям притаманна змішана фізична агресія – як **непряма** (*пошкодження чужих іграшок, одягу однолітків*), так і **пряма** (*діти б'ють однолітків, кусаються, плюються тощо*). Така агресивна поведінка небезпечна для оточення, а тому потребує грамотної роботи з такими дітьми та поступної корекції.

Особливості дитячої агресії

Основними причинами прояву дитячої агресії є :

- прагнення привернути увагу до себе увагу однолітків;
- прагнення отримати бажаний результат;
- прагнення бути головним;
- захист та помста;
- бажання принизити гідність іншого з метою підкреслення своєї переваги.

За Г.Паренсом, слід вважати, що для дітей, так само як і для дорослих, характерні **дві форми прояву агресії**: недеструктивна агресивність та ворожа деструктивність.

Недеструктивна агресивність – це механізм задоволення бажання, досягнення мети та здатність до адаптації. Вона спонукає дитину до конкуренції в навколишньому середовищі, до захисту своїх прав та інтересів і сприяє розвитку пізнання й здатності покладатися на себе.

Ворожа деструктивність – це не просто зла ворожа поведінка, але й бажання завдати комусь болю, отримати від цього задоволення.

Результатом такої поведінки бувають конфлікти, усталення агресивності як риси особистості та зниження адаптивних можливостей дитини.

Серед психологічних особливостей, що провокують агресивну поведінку, зазвичай виокремлюють:

- недостатній розвиток інтелекту та комунікативних навичок;
- знижений рівень саморегуляції;
- нерозвиненість ігрової діяльності;
- занижена самооцінка;
- порушення в стосунках з однолітками.

Особливості агресії дітей та підлітків

Жертвами агресії стають близькі люди – рідні, друзі тощо. Це своєрідний феномен «самозабезпечення», оскільки такі дії спрямовані на розрив кровних зв'язків – життєвої основи існування людини.

- 1) Далеко не всі агресивні діти виховуються в неблагополучних сім'ях, чимало з них, навпаки, мають заможних та турботливих батьків.

Агресія часто виникає без реального прояву

4. Робота в малих групах.

Педагогам надається таблиця, яка містить поведінку батьків. Група обговорює ситуацію та визначає переживання дітей через агресивність в дорослому віці. Презентація роботи груп.

Поведінка батьків	Реакція дитини в більш дорослому віці
Агресивність по відношенню до батьків або інших дорослих дозволяється	Не відчуває будь-якої провини за агресивну поведінку по відношенню до дорослих
Агресивність по відношенню до дорослих не дозволяється	Відчуває почуття провини під час прояву агресивності по відношенню до дорослих
Агресивність по відношенню до тих, хто «заслужує цього» одноліткам дозволяється	Не відчуває почуття провини (незначна міра) під час проявів агресії по відношенню до однолітків
Агресивність по відношенню до однолітків не дозволяється	Відчуває почуття провини під час проявів агресії по відношенню до однолітків

5. Міні –лекція „Формування дитячої агресії „

У період новонародженості дитина залежить від батьків, особливо від матері, та шукає уваги й схвалення з їхнього боку. Прояв агресивності є одним із механізмів привернення уваги та способом досягнення своєї мети. Отож, перші прояви агресивності можна побачити в дитини вже на третьому місяці життя: вона розмахує ручками, дригає ніжками, хапає предмети. Ця активність має інструментальний характер.

Багато залежить від реакції дорослих: вони можуть миттєво виконувати вимогу дитини, а можуть ігнорувати їх. Ці два шляхи ведуть до одного результату – дитина виростає агресивною.

Перший варіант виховання агресивності:

- надмірно послужливі батьки;
- дитина постійно добивається потрібного результату за допомогою агресивної поведінки, виробляє стереотип агресивної поведінки;
- у разі невиконання своїх бажань дитина починає кричати, тупотіти ногами, проявляти вербальну, експресивну, фізичну агресію;
- така поведінка формується спочатку вдома, потім переноситься у суспільство;
- з дорослішанням дитини стереотип поведінки стає якістю особистості;
- з'являється егоцентризм; істероїдні та збуджувані риси.

Другий варіант виховання агресивності:

- батьки емоційно нехтують дитиною, ставляться до неї зневажливо або негативно (на хлопчиків особливо впливає відсутність материнської уваги);
- така поведінка супроводжує страх, що викликає агресію;
- більшість агресивних дітей у ранньому віці були внаслідок різних обставин надовго «відірвані» від матерів;
- агресивність – це спосіб привернути увагу до себе.

6. Розминка „А я їду..”

7. Вправа „Варіанти прояву дитячої агресії”

Педагоги об’єднуються в чотири групи, кожна група отримує інформацію про прояв агресії. Група обговорює отриману інформацію, схематично зображує її на ватмані. Представник кожної групи презентує своє бачення прояву даної категорії дітей.

І.А.Фурманов, спираючись на прояви агресії, виокремлює чотири категорії дітей:

1) Діти, які схильні до прояву фізичної агресії.

Це активні, цілеспрямовані, діяльні діти, які відзначаються рішучістю, схильністю до ризику, безцеремонністю та авантюризмом. Їхня екстравертованість поєднується з честолюбством та прагненням до суспільного визнання. Зазвичай це підкріплюється гарними лідерськими якостями, умінням об’єднати однолітків, правильно розподілити між ними групові ролі, повести за собою. Водночас вони полюбують продемонструвати свою силу та владу, домінувати над іншими та проявляти садистські тенденції.

Діти відзначаються малою розсудливістю та стриманістю, поганим самоконтролем. Зазвичай, це пов’язано з недостатньою соціалізацією та невмінням чи небажанням стимулювати або відстрочувати задоволення своїх потреб. Вони постійно прагнуть гострих відчуттів. Такі діти діють імпульсивно, непродумано, не роблять висновків зі свого негативного досвіду, тому повторюють одні й ті самі помилки. Окрім того, вони здатні брехати, можуть зрадити, оскільки не дотримуються етичних та моральних норм, просто ігнорують їх.

2) Діти, схильні до прояву вербальної агресії.

Такі діти відзначаються психічною неврівноваженістю, тривожністю, сумнівами та невпевненістю в собі. Вони активні й працездатні, але емоційно схильні до зниженого настрою. Зовні здаються похмурими, недоступними та зверхніми, однак при більш близькому знайомстві стають дуже товариськими й говіркими.

Для них характерний постійний внутрішньо особистісний конфлікт, що провокує стан напруження та збудження.

На таких дітей істотно впливають навіть дрібні неприємності, слабкі подразники легко викликають у них вибух роздратованості, гніву й страху. Особливо сильно ці «-» емоції проявляється при будь-якому реальному чи уявному зменшенні їхньої значущості або почуттям власної гідності.

При цьому вони не вміють або не вважають за потрібне приховувати своїх почуттів та ставлень до інших і виражають їх в агресивній вербальній формі.

Спонтанність та імпульсивність у таких дітей поєднується з образливістю й консерватизмом, які «відгороджують» їх від переживань та внутрішніх конфліктів.

3) Діти, схильні до прояву непрямой агресії.

Для них характерні надмірна імпульсивність, слабкий самоконтроль, низьке усвідомлення своїх дій. Вони рідко замислюються над причинами своїх учинків, не передбачають наслідків, прагнуть до «-» задоволення потреб, не враховуючи обставин, моральних норм, бажання тих, хто їх оточує. Непрямий характер агресії є наслідком подвійності натури таких дітей: з одного боку, їм властиві сміливість, рішучість, схильність до ризику та суспільного визнання, з іншого – сенситивність, м'якість, поступливість, залежність, прагнення привернути до себе увагу шляхом екстравагантної поведінки. Вони погано сприймають критику, тому люди, які їх критикують, викликають у них почуття роздратування, образи.

4) діти, схильні до прояву негативізму.

Для них характерні підвищена ранимість та вразливість. Основні риси характеру; егоїзм, надмірна самовпевненість. Усе, що зачіпає особистість, викликає в них почуття протесту. Тому і критику. І байдужість тих, хто їх оточує, вони сприймають як образу й унаслідок невміння володіти емоціями починають активно виражати своє негативне ставлення. Ці діти розсудливі, виважені, що нерідко убезпечує їх від непотрібних конфліктів та переживань

8. Показ презентації „Вікові особливості прояву дитячої агресивності”

1. Агресія дітей молодшого (дошкільного) віку:

- прагнення стати популярним серед однолітків на тлі недорозвинутості комунікативних норм та переваги процесу збудження над процесом гальмування веде до використання агресивних методів;
- особливо швидко агресія виникає у дітей розумово відсталих, соціально занедбаних, знехтуваних батьками, у дітей з органічним ураженням головного мозку;
- появі підвищеної агресивності сприяють деякі батьківські приклади та засоби виховання;
- молодші діти погано усвідомлюють свою агресивну поведінку;
- дуже легко переходять від вербальної до фізичної;
- легко втягують у свої конфлікти дорослих (грамотні дорослі не поспішають втручатися, пропонують малюкам розібратися самотійно) – розв'язання проблем за дитину дорослим заважає її розвитку: вона не навчиться правильно вирішувати конфліктні ситуації, вгамувати свою агресію;
- агресія проявляється у вигляді окремих спалахів гніву, має інструментальний характер.

2. Агресія молодших школярів:

- ініціаторами агресії є угруповання дітей;
- агресивна поведінка стає більш організованою;
- ворожнеча починає переважати над інструментальною агресією;
- проблеми вирішуються в колі дітей, не застосовується допомога дорослих (тому зникає страх покарання за прояв агресії, загострюється бажання ствердитися в ролі повноцінного учасника групи, що призводить до зростання жорстокості та інших проявів ворожої деструктивності);

- у деяких дітей з комунікативними порушеннями група може бути уявною; за допомогою ідентифікації діти намагаються наслідувати поведінку улюблених героїв (героїв книг, мультиків, фільмів), тому небезпечними можуть бути фільми та серіали, що є пропагандою агресивного братства.

3. Підліткова агресивність:

- для підліткового віку характерна необхідність подолати свою залежність від батьків, сформулювати свої погляди та почати здійснювати власні вчинки; дорослі повинні зрозуміти, що підліток, для того. Щоб навчитися комунікабельності. Повинен більше часу проводити серед однолітків, навчатися конструктивно формувати стосунки: батьки повинні залишатися порадиниками, надійним тилом ;
- сучасний підліток може реалізувати свою агресивність двома способами:
 - проявляти відкрито, отримувати «щиглі» та життєвий досвід, - цей шлях веде до того, що підліток досягає авторитету й самореалізації, або до того, що він «ламається», починає пити. Вживати наркотики тощо;
 - ховати та стримувати, ставати слухняним хлопчиком (дівчинкою), при цьому втрачати частину енергії, нічого особливого в житті не досягати; пригнічена енергія в цьому випадку буде «вириватися» назовні у вигляді неврозу чи психосоматичного захворювання;
- фактори, що сприяють росту агресивності у підлітків:
 - 1) ендокринний вибух, різке зростання статевих гормонів, головним чином тестостерону в хлопчиків;
 - 2) органічні ураження головного мозку;
 - 3) ставлення дорослих – школи, батьків.

Батьки сприяють розвитку підліткової агресії двома способами:

А. Емоційне нехтування.

Це відбувається тоді, коли вони вважають, що їхні діти вирости та повинні розв'язувати свої проблеми самотійно, або коли займаються тільки влаштуванням свого особистого життя.

Б. Підсилення контролю.

Такі випадки характерні для таких родин, де батьки дуже налякані повідомленнями про зростання підліткової злочинності, наркоманії й прагнуть контролювати кожний крок своєї дитини. Юнаки й дівчата, яким не дають перетворитися на самотійну особистість, перетворюються на бунтарів.

Під час конфліктів із батьками молодь зазвичай переносить свою агресію на людей, їм відповідних: вчителів, лікарів, психологів. Це важливо враховувати всім професіоналам, до яких потрапляють діти, з якими вже не в змозі впоратися батьки.

9. Аналіз та обговорення

10. Прощання

Психолого-педагогічний супровід дітей „групи ризику”

(Виступ на методичному об'єднанні)

Проблема відхилення в поведінці дітей та підлітків в даний час набуває загрозливих розмірів. Перші прояви девіантної поведінки іноді спостерігаються вже в молодшому шкільному віці і пояснюються відносно низьким рівнем

інтелектуального розвитку дитини, «дефектами» процесу формування особистості, негативним впливом сім'ї та найближчого оточення. Чим старша дитина, тим більше причин, що сприяють прояву девіацій у поведінці. Це і залежність підлітків від вимог груп і прийнятих в ній ціннісних орієнтацій, і стійка шкільна неуспішність, яка проявляється відсутністю запасу шкільних знань і пізнавальних інтересів. Систематична шкільна неуспішність - серйозна причина появи девіантної поведінки. Наростання неуспішності веде до повної відсутності бажання вчитися. В результаті у підлітка з'являється багато вільного часу, який нічим заповнити. І все ж у цей час саме в підлітковому віці спостерігається відносний пік цих розладів, обумовлений психологічними особливостями підлітка.

Виділено три основних існуючих стратегії профілактики девіантної поведінки:

- Усунення всіх причин виникнення девіацій у поведінці чи всеосяжна (тотальна) профілактика;
- Профілактика відповідно до особливостей особистості кожного учня чи особистісно-орієнтована профілактика;
- Профілактика девіацій на ранніх етапах виникнення девіантної поведінки або стратегія швидкого реагування.

Якщо прийняти за основу, що девіантна поведінка виникає через несприятливі соціальних умов, то зміна цих умов вимагатиме обов'язкового вирішення питання соціально неблагополучних сімей і сімей, що живуть за межею бідності. Держава поки що не може вирішити дану проблему.

Серйозною перешкодою може стати і розходження в культурних традиціях і національні особливості людей. У деяких народностей, наприклад, на Кавказі або на Кубані, існує культура вживання алкогольних напоїв. Примус до відмови від алкоголю як від можливої причини виникнення девіантної поведінки спричинить обурення з боку народності і до втрати національних особливостей.

Коли в родині багато дітей (що традиційно для сільської місцевості і південних районів країни), батьки змушені багато працювати, щоб забезпечити себе і дітей як мінімум харчуванням та одягом. Якщо батьки не справляються з організацією побуту та виховання, то діти виявляються наданими самі собі. Їх виховання стає стихійним, схильним серйозним поведінковим проблемам, що може призвести до появи девіантної поведінки. Для європейської частини Росії і великих міст більш типова сім'я з однією або двома дітьми, коли дитина в родині стає центром, навколо якого обертаються інтереси дорослих. Ситуація розвитку цієї дитини також може бути загрозливою, але з інших причин.

Таким чином, велика трудоемкість, значні економічні витрати, суттєві теоретичні труднощі роблять цю стратегію практично нездійсненною.

Обстеження учнів на предмет порушення цих факторів дозволяє досить надійно визначити схильність до різних видів девіантної поведінки й організовувати роботу з профілактики індивідуально для кожного підлітка. Здійснювати цю стратегію повинні люди, здатні організувати і провести таке обстеження. Хто буде цим займатися в школі? Класний керівник? Це, як правило, вчитель-предметник, який не має спеціальних знань в психології особистості і недостатньо кваліфікований в області роботи з девіантними підлітками. І основний час він зобов'язаний використовувати на викладання свого предмета.

Очевидно, що чим раніше починається профілактика, тим вона ефективніше. Психопрофілактична робота найбільш ефективна в формі впливу на умови і причини, що викликають девіантну поведінку, на ранніх етапах появи проблем

Така психопрофілактична робота в існуючій практиці традиційно включає в себе такі форми: організацію соціального середовища; інформування; активне соціальне навчання соціально-важливих навичок; організація діяльності, альтернативної девіантної поведінки; організація здорового способу життя; активізація особистісних ресурсів; мінімізація негативних наслідків девіантної поведінки.

З вказаного переліку форм психопрофілактичної роботи видно, що пропонується займатися всіма умовами і причинами виникнення девіантної поведінки: соціологічними, побутовими, економічними, психологічними, організаційними та іншими. По суті справи це заклик повернутися до першої стратегії профілактики девіантної поведінки.

Для профілактики (попередження) потрібно, щоб людина ще не обрала соціально неприйнятний спосіб задоволення своїх потреб і, тим більше, ще не було б сформованої негативної звички. Отже, необхідно встигнути попередити, не допустити девіантною спосіб задоволення потреби особистістю на самому ранньому етапі.

Аналізувати задоволення кожної потреби старшокласників з метою попередження девіантної поведінки у кожного підлітка - дуже трудомісткий процес, практично не здійснений в рамках освітнього процесу. Тому нами виділені потреби, задоволення яких є пріоритетним для кожного старшокласника: потреба в самоповазі (суспільному визнанні та оцінці), потреба в досягненні; потреба в самореалізації (самоактуалізації). Задоволення даних потреб для підлітка настільки важливо, що навіть може перевищувати актуальність фізіологічних потреб (наприклад, дівчина відмовляється задовольняти потребу в їжі, щоб схуднути і сподобатися подругам і друзям). Коріння навчальних невдач, педагогічної нечутливості і занедбаності багато в чому лежать в неможливості задовольнити саме ці важливі для нього потреби у головній діяльності підлітка як учня - у навчальній діяльності. Якщо учень поза школою займається спортом, суспільно-значимою діяльністю, знаходить підтримку та реалізацію в сім'ї, то його потреби, не задоволені у школі, все-таки знаходять інший спосіб задоволення. Для підлітків з девіаціями в поведінці, на жаль, типово те, що вони не мають підтримки соціуму: удома їх ніхто не любить, на вулиці друзі і товариші відчують ті ж проблеми, займатися спортом чи мистецтвом немає фінансової або фізичної можливості. Спілкування зі старшими хлопцями з соціально незахищених верств населення дає досвід тільки девіантного способу задоволення потреб у самоповазі, досягненні та самореалізації. Тому вони задовольняють потреби в самоповазі, досягненні і самореалізації саме девіантною способом.

Для профілактики девіантної поведінки на ранній стадії його виникнення потрібно:

- ❖ Розкрити способи задоволення потреб, освоєні до цього моменту старшокласниками;
- ❖ У процесі планування майбутнього знайти можливі девіації у потребах і способи їх задоволення;

- ❖ Надати педагогічний вплив щодо усунення девіантних способів задоволення потреб, організувавши засвоєння соціально прийнятних способів діяльності.

Додаток 3

III. Матеріали для роботи з учнями

ЦИКЛ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРЕНІНГУ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ:

ВИХОВНІ ГОДИНИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРЕНІНГУ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ:

Виховна година з елементами тренінгу „ Спілкування, як засіб покращення дисципліни у класі”.

Заняття 1.

Тема: „ Як досягти взаєморозуміння”

Тривалість заняття: 1 год.

Клас: учні 7-8класів.

Мета: продовжити знайомство учнів з власною особистістю, засвоїти поняття „спілкування”, розвивати комунікативні навички учнів, навчати слухати один одного, акцентувати увагу на позитивних почуттях, розвивати взаєморозуміння, мислення, логіку.

Хід заняття

I. Організаційний момент

Вправа „Струм”

Мета: розвивати навички групової взаємодії.

Хід роботи. Учасники сідають у коло, беруться за руки та усмішкою вітають „сусідів” праворуч і ліворуч, передаючи „струм” стисканням рук один одному.

Формування та затвердження правил заняття:

1. Активність і добровільність.
2. Вміння слухати.
3. Не критикувати, не оцінювати, не давай порад.
4. Доброзичливість.
5. Не перебивай нікого.
6. Чесність і правдивість.
7. „Тут і зараз”
8. Анонімність.

Правила вивішуються на дошці.

II. Повідомлення теми, мети

Слово психолога:

„Людина – істота соціальна, вона живе в оточенні людей, кожен день спілкується з оточуючими: батьками, вчителями, родичами, однолітками. Люди, які нас оточують різні. Одні подобаються нам, інші не дуже. Але ми спілкуємося з тими і іншими, намагаємося налагоджувати стосунки з усіма.”

Мозковий штурм: „Що ви вкладаєте у слово „спілкування”?”

Учні називають, класний керівник записує на дошці визначення за думкою дітей.

Робота в групах

Мета: з’ясувати рівень обізнаності учнів із факторами, які заважають та які сприяють плідному спілкуванню, розвивати навички групової взаємодії.

Завдання 1

Хід роботи. Учасники розбиваються на 4 команди. На одному листі паперу вони записують фактори, які заважають спілкуванню. На другому листі паперу вони записують фактори, які сприяють спілкуванню.

Звітування груп – це запис факторів на плакаті, який розташований на дошці та пояснення їх значення.

Завдання 2

Обговорити в підгрупах питання: „Шляхи покращення дисципліни у класі”

Написати на аркуші паперу, пояснити та закріпити на плакат.

III. Підсумки заняття

Вправа „Кошик побажань”

Хід роботи. Учні записують на аркушах, які теми занять вони хотіли б обговорити в майбутньому.

Психолог бажає дітям успіхів та радить дотримуватися правилам і шляхам, які вони сформуvalи для покращення дисципліни та спілкуванню у класі.

Заняття 2.

Тема:” Як навчитися поважати себе і протилежну стать?”

Тривалість заняття: 1 год.

Клас: учні 6-8 класів.

Мета: допомогти учням проаналізувати особливості спілкування осіб жіночої та чоловічої статі, проявити здібності між особистісного спілкування.

Хід заняття

I.Організаційний момент

Привітання „ Посміхнись „сусіду”!”

Формування та затвердження правил заняття:

1. Активність і добровільність.
- 2.Вміння слухати.
- 3.Не критикувати, не оцінювати, не давай порад.
- 4.Доброзичливість.
- 5.Не перебивай нікого.
- 6.Чесність і правдивість.
7. „ Тут і зараз”
8. Анонімність.

Правила вивішуються на дошці.

II. Повідомлення теми, мети

Слово психолога:

„ Іноді ми не помічаємо, яким чином вітаємося один з одним. Чому, наприклад чоловіки при зустрічі потискають руки, а жінки обмінюються поцілунком у щоку? А всьому цьому є пояснення, корені якого тягнуться з далекого середньовіччя. Зазирнемо у сиву давнину, коли славетні лицарі доводили подвигами свою любов до прекрасних дам. Зустрічаючись, чоловіки подавали один одному руки, показуючи, що в них немає зброї та їхні наміри чисті. Часи лицарства залишилися в далекому минулому, а традиція стискання рук дійшла до наших днів у привітанні чоловіків.

Щодо жіночих поцілунків при зустрічі, то цей ритуал означає побажання здоров'я, вираження приязні, ніжності, доброго ставлення до людини. У XVI – XVII століттях дружина чи донька господаря повинні були цілувати гостей на знак глибокої симпатії до них. І досі жінка, цілуючи дитину, чоловіка, подругу, тим самим виражає свою любов, симпатію, ніжність, адже це найкращий спосіб виказати довіру.

Вправа „Незакінчене речення”

Треба закінчити речення:

- Мій найбільший страх – це...
- Коли інші принижують мене, я...
- Я не довіряю людям , які...
- Я сумую коли...
- У моєму характері мені більше подобається...

- Мені подобається...
- Я ненавиджу...
- Якщо б я міг змінити в собі дещо, я б...
- В людях мені найбільше подобається... тому що...
- Найбільше від інших людей мені потрібно...

Робота в групах

Вправа „Що я думаю про чоловіків та жінок?”

Мета: з'ясувати, які гендерні стереотипи сформовані у підлітків, які якості жінок і чоловіків асоціюються у дітей із поняттям „справжній чоловік”, „справжня жінка”.

Хід роботи. Клас поділяється на дві команди – це команда дівчаток і команда юнаків. Кожна група працює над своїм завданням. Кожний представник команди записує висновки на дошці. Після чого йде обговорення.

Вправа „Психологічна дистанція”

Мета: визначення психологічної комфортної дистанції спілкування з різними співбесідниками.

Хід роботи. Учасники встають у дві шеренги один проти іншого на відстані приблизно 3 м таким чином, щоб кожен знайшов свою пару у протилежній шерензі. За сигналом ведучого учасники повільно наближаються один до одного. Коли один з учасників відчуває, що відстань достатня для спілкування і подальше наближення може викликати дискомфорт, він жестом руки зупиняє напарника і говорить „Стоп”.

Запитання для обговорення:

1. Яка дистанція виявилась більш комфортною?
2. Наскільки це залежить від статі?
3. Які емоції виникають, коли дистанція виявляється більш/менш комфортною?

Вправа „Згадай по іменах своїх однолітків”

Мета: з'ясувати коло спілкування учнів у своєму колективі, ставлення протилежної статі одна до одної.

Хід роботи. По черзі кожен учень з першої команди називає по іменах учнів другої команди і навпаки.

Після чого учні отримують домашнє завдання – вивчити всіх своїх однокласників по іменам.

III. Підсумки заняття

Вправа „Три бажання”

Мета: з'ясувати які теми турбують підлітків.

Хід роботи. Учні записують на аркушах, які теми занять вони хотіли б обговорити в майбутньому.

Психолог бажає дітям успіхів та радить підтримувати один одного незалежно від статі та стереотипів, які склалися за час спільного навчання.

Заняття 3.

Тема: „Спілкуйся та розумій себе”

Тривалість заняття: 1 год.

Клас: учні 6-8 класів.

Мета: розширити знання учнів про спілкування, його роль у житті людини, самоусвідомлення учасників, створення позитивної психологічної атмосфери. Ознайомити з деякими прийомами ефективного спілкування. Вчити практично використовувати набуті знання на практиці.

Хід заняття

I. Організаційний момент

Привітання „Посміхнись „сусіду”!”

Формування та затвердження правил заняття:

1. Активність і добровільність.
2. Вміння слухати.
3. Не критикувати, не оцінювати, не давай порад.
4. Доброзичливість.
5. Не перебивай нікого.
6. Чесність і правдивість.
9. „Тут і зараз”
10. Анонімність.

Правила вивішуються на дошці.

II. Повідомлення теми, мети

Слово психолога:

„Всі ми з вами протягом всього життя більшу частину часу проводимо в компанії певної групи людей, або як ми кажемо – колективі. За період свого життя людина змінює що найменше 8 колективів.

Хто може назвати їх? (Батьківська сім'я, дитячий садок, школа, секції чи гуртки, інститут, професійний колектив, своя власна сім'я). Ми назвали основні колективи, але у кожної людини їх може бути набагато більше. У кожному колективі ми спілкуємось один з одним. Давайте спочатку пригадаємо, що таке „спілкування”.

Мозковий штурм „Спілкування і його значення в житті людини „

(Психолог уважно слухає всі висловлювання учнів, а потім підбирає загальний підсумок всьому сказаному).

Усі ви по різному дали визначення терміну „спілкування” та визначили його роль в житті людини. Кожне визначення правильне, адже справді, **спілкування – це між особистісний або груповий процес, який полягає в обміні певними результатами психічної діяльності між людьми – засвоєння інформації, думок, суджень, оцінок, почуттів і настанов.**

Вправа „Психологічна дистанція”

Мета: визначення психологічної комфортної дистанції спілкування з різними співбесідниками.

Хід роботи. Учасники встають у дві шеренги один проти іншого на відстані приблизно 3 м таким чином, щоб кожен знайшов свою пару у протилежній шерензі. За сигналом ведучого учасники повільно наближаються один до одного. Коли один з учасників відчуває, що відстань достатня для спілкування і подальше наближення може викликати дискомфорт, він жестом руки зупиняє напарника і говорить „Стоп”.

Запитання для обговорення:

1. Яка дистанція виявилась більш комфортною?

2. Наскільки це залежить від статі?
3. Які емоції виникають, коли дистанція виявляється більш/менш комфортною?

Навколо кожної людини є певний простір, який оточує її тіло. Розміри особистого простору можна розділити на 4 зони.

Інтимна зона (від 15 до 45 см);

Особиста зона (від 46 – 1,2 м);

Соціальна зона (від 1,2 до 3,6);

Громадська зона (більш як 3,6).

Вправа „ Самотність”

Мета: поглиблення між особистісної взаємодії між членами групи.

Хід роботи. Подумайте про той час, коли ви були найбільш самотніми у своєму житті.

Спробуйте на 1-2 хвилини відновити це почуття. Далі поділіться цими почуттями один з одним. (Робота в парах).

Який висновок ви можете зробити з усього почутого?

Спілкування необхідне для повноцінного розвитку людини, за його відсутності людина не розвивається і помирає набагато раніше за своїх однолітків.

Вправа „ Два списки”

Мета: визначення само ставлення і очікувань що до ставлення з боку оточення.

Хід роботи. Скласти два списки – як ти хочеш, щоб поводитись з тобою (твій захист), і як ти хотів би ставитися до самого себе (твої кордони).

Проведення тесту „ Сходінки”

Мета: визначити рівень самооцінки учня.

ІІІ. Підсумки заняття

Вправа „ Ритуал прощання”

Мета: створити атмосферу комфорту, довіри, доброзичливості.

Усі стають в коло, обіймають один одного за плечі та голосно дякують за участь в роботі.

Заняття 4.

Тема: „ Життя без конфлікту”

Тривалість заняття: 1 год.

Клас: учні 6-8 класів.

Мета: розвиток навичок довірчого спілкування, активізація творчого пошуку, створення доброзичливої, довірчої атмосфери у колективі.

Хід заняття

І. Організаційний момент

Привітання „Моє ім'я ”.

Формування та затвердження правил заняття:

1. Активність і добровільність.
2. Вміння слухати.
3. Не критикувати, не оцінювати, не давай порад.
4. Доброзичливість.
5. Не перебивай нікого.
6. Чесність і правдивість.
11. „ Тут і зараз”

12. Анонімність.

Правила вивішуються на дошці.

II. Повідомлення теми, мети

Слово психолога:

„Людина – істота соціальна, вона живе в оточенні людей, кожен день спілкується з оточуючими: батьками, вчителями, родичами, однолітками. Люди, які нас оточують різні. Одні подобаються нам, інші не дуже. Але ми спілкуємося з тими і іншими, намагаємося налагоджувати стосунки з усіма.” Учнівський колектив – могутній засіб формування особистості. Він впливає на виховання, гармонійний розвиток особистості учнів, значною мірою зумовлює риси характеру окремих учнів та стосунки в колективі. А чому трапляються непорозуміння і конфлікти? Люди різні, з різним досвідом, різними переконаннями, принципами, що інколи заважає бачити й чути іншу людину, прислухатися до її думки.

Вправа „ Незакінчене речення”

Хід роботи. Пропоную всім по черзі продовжити речення „ Конфлікт для мене – це...”.

Отже, кожен по своєму сприймає конфлікт, із різними емоціями, і для більшості це малоприємне явище. Як свідчить практика, тривалі, нерозв’язані конфлікти призводять до відчуження в колективі, до погіршення психологічного клімату в класі. Тому конфлікти потрібно розв’язувати.

Вправа „ Датський бокс”

Мета: навчити дітей бачити конструктивність агресії.

Хід роботи. Хто може розповісти нам про суперечку з товаришем, яку вдалося розв’язати без взаємних образ? Як все було? Про що ви сперечалися?

Робота в групах

Клас поділяється на три групи.

Вправа „ Подорож у країну неіснуючих тварин”

Мета: залучення учнів до групової роботи, формування доброзичливого ставлення один до одного.

Хід роботи. Візьміть по аркушу паперу та кольорові олівці, намалюйте неіснуючу тварину, дайте їй незвичну назву. Виявіть уяву та фантазію.

Після закінчення роботи, кожен учасник розповідає про свою тварину і кожна група розміщує своїх тварин окремо (на плакаті). Тварини об’єднуються у „табун”, „стадо”, „зграю”. Обирається вождь, який буде говорити від імені „ стада”, „ табуна”, „зграї”. Після обговорення потрібно намалювати всім разом тварину, яка буде об’єднувати всіх тварин цієї когорти. У малюнку беруть участь усі члени групи. Цей малюнок – плід колективної творчості. Отриманій тварині необхідно дати назву. Після завершення роботи малюнки вивішуються на стінах.

Обговорення:

- що більше сподобалося у виконанні вправи?
- Чи важко було дійти згоди?
- Що ви відчували, коли доводилося відмовитись від власної думки під тиском колективу?

III. Підсумки заняття

Вправа „ Ритуал прощання”

Мета: створити атмосферу комфорту, довіри, доброзичливості.

Усі стають в коло, обіймають один одного за плечі та голосно дякують за участь у роботі.

Заняття 5.

Тема: „ Людина з великої літери”.

Тривалість заняття: 1 год.

Клас: учні 3-4 класів.

Мета: поглибити знання учнів про характерологічні складові людяності.

Виховувати повагу до людяності.

Хід заняття

I.Організаційний момент

Вправа „ Добери відповідне слово”

Мета: формувати позитивне емоційне ставлення до дітей, людей, рослин, тварин; збагачувати словник дітей епітетами; утворювати асоціальні зв'язки між об'єктами позитивного ставлення та епітетами, що їх характеризують.

Хід роботи. Вправа проводиться з усім класом. Кожен учень отримує картку з епітетами. Учні дається завдання вибрати із запропонованих слів такі, якими можна охарактеризувати:

- ❖ маленьку дівчинку;
- ❖ цуценя;
- ❖ квітку;
- ❖ маленького хлопчика;
- ❖ улюбленого учителя.

Формування та затвердження правил заняття:

1. Активність.
- 2.Вміння слухати.
- 3 Не викрикуй, піднімай руку.
- 4.Доброзичливість.
- 5.Не перебивай нікого.
- 6.Чесність і правдивість.
7. Уважність.

II. Повідомлення теми, мети

Слово психолога:

„ Мабуть кожен із вас замислювався над тим, що є добро, а що є зло. Найвищим проявом добра на землі є людяність. Якщо ми кажемо, що людина відрізняється від решти істот людяністю, то це означає, що їй властиві певні риси. А які саме – ви зараз самі пригадаєте”.

Вправа „ Хто найлюдяніший”

Мета: виховувати повагу до людяності та прагнення відповідати оцінці „ людяний”.

Хід роботи. Учні роздаються картки за кількістю учасників з переліком особистісних гуманістичних рис людини.

Учасникам пропонують уважно прочитати слова, які позначають риси характеру людини. Поряд з кожним словом написати прізвище одного однокласника, які найбільше відповідають цій характеристиці. Далі збираються картки і роздаються

дітям. Наприкінці підраховуються кількість голосів та оголошуються найлюдяніші учні. „Найлюдяніший” – Людина з великої літери.

Риси:

- ✓ співчутливий;
- ✓ доброзичливий;
- ✓ щирий;
- ✓ добродійний;
- ✓ чуйний;
- ✓ здатний прийти на допомогу;
- ✓ безкорисливий.

Вправа „ Дерево дружби”

Мета: Формувати поняття про людяність як про складну позитивну рису людини; актуалізувати в словнику учнів терміни, які позначають риси гуманістично спрямованої особистості; виховувати повагу до людяності.

На партах лежать 11 наборів папірців у формі „листя”. На кожному „листочку” написано рису особистості таким чином: шість листочків – „мужність”, „охайність”, „працьовитість”, „цілеспрямованість”, „організованість”, „старанність” – однакові в усіх наборах, сьомий для кожного набору свій і містить рису людини-гуманіста, яких разом одинадцять (співчутливість, щирість, доброзичливість, чуйність, відвертість, безкорисливість, здатність прийти на допомогу, чутливість, товариськість, сердечність, добродійність). Треба знайти лише ту рису людини, яка свідчить саме про людяність. Коли знайдено усі одинадцять, переходять до наступного завдання. Учні по одному підходять і чіпляють „ листочки” з назвами рис доброї, щиросердної людини на контурне зображення дерева, яке висить на дошці.

III. Підсумки заняття

Слово психолога:

„Давайте уважно оглянемо наше деревце добра. Як багато на ньому листя!... Щоб тебе назвали людяним, необхідно розвинути в собі низку рис, гідних високого звання Людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абраменко В.И., Селецкий А.И. Психопсихологическая типология трудных подростков. - М., 1977.
2. Актуальні аспекти соціальної роботи з девіантною молоддю. - Донецьк, 1996.
3. Байярд Р., Байярд Дж. Ваш беспокойный подросток: Кн. для отчаявшихся родителей. - М., 1989.
4. Беличева С.А. Специализированные подростковые клубы как институт ресоциализации "трудных" подростков //Психол. журнал, 1984, № 6.
5. Бернс Р. "Я-концепция" и воспитание. - М., 1986.
6. Бреслав Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности. - М., 1990.
7. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением. - М., 1989.
8. Буянов М.И. Ребёнок из неблагополучной семьи. - М., 1988.
9. Взаимосвязь убеждения и внушения в пед. процессе: Сб. научн. трудов - Пермь, 1976.

10. Выготский Л.С. Диагностика развития и педологическая клиника трудного детства //Собр. соч. - М., 1983, т. 5.
11. Добрович А.Е. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. - М., 1987.
12. Заика Е.В., Ягина А.С. Психологическая характеристика личности подростков с отклоняющимся поведением //Вопросы психологии, 1990, № 4.
13. Зотова О.И. Проблема отклоняющегося поведения //Психологические проблемы социальной регуляции поведения. - М., 1976.
14. Кондрашенко В.Г. Девиантное поведение у подростков. - Минск, 1988.
15. Кочетов А.И., Верцинская И.М. Работа с трудными детьми. - М., 1986.
16. Кург И. Торопись не спеша. - Таллинн, 1983.
17. Лисовский В.Г. Что значит быть современным. - 2-е изд. - М., 1983.
18. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. - М., 1983.
19. Максимова И.Ю. Диагностика и коррекция отклоняющегося поведения подростков //Вопросы психологии, 1988 - № 3.
20. Научно-практические проблемы школьной психологической службы: Тезисы докл. Всес. конф. - М., 1987, - т. 1, т. 2.
21. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий: уч. пособие. - 2-е изд. - М, 1984.
22. Положення про психологічну службу в системі освіти України. - К., 2001.
23. Психодиагностика /Под ред. В.В. Столина. - М., 1986.
24. Рабочая книга школьного психолога /Под ред. И.М. Дубровиной - М., 1989.
25. Раттер М. Помощь трудным детям. - М., 1987.
26. Рейнуотер Дж. Это в ваших силах: Как стать собственным психотерапевтом. - М., 1992.
27. Роджерс К. Творчество как усиление себя //Вопросы психологии, 1990. - № 6.
28. Рогов М.Ю. Настольная книга практического психолога. - М., 1995.
29. Степанов В. Г. Психология трудных подростков. - М., 1996.
30. Трудный подросток: причины и следствия //Под ред. В.А. Татенко. - К., 1985.
31. Файн А.Е., Запесоцкий А.К. Эта непонятная молодёжь. - М., 1990.
32. Филонов Л.Б. Психологические основы изучения личности обвиняемого. - М., 1983.
33. Щекин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику. - 2-е изд. - К., 1993.
34. Актуальные проблемы девиантного поведения: борьба с социальными болезнями. - М.: Просвещение, 1995. - 124 с.
35. Бадмаев С.А. Психологическая коррекция отклоняющегося поведения школьников. - 4-е изд. - М.: Изд-во Магистр, 1999. - 96 с.
36. Выготский Л.С. Принципы воспитания физически дефективных детей. //Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями в развитии// Хрестоматия С-Пб., 2001г.
37. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба: вопросы теории и практики. М., 1991г.

